

Комплекс вправ для вдосконалення фонетичних навичок говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації

У статті розглядається комплекс вправ для вдосконалення фонетичних навичок говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації. Обґрунтовано необхідність цілеспрямованої роботи над удосконаленням фонетичних навичок студентів на початковому ступені навчання, розглянуто форми драматизації, які можуть застосовуватися для вдосконалення фонетичних навичок майбутніх учителів англійської мови, визначено структуру комплексу, типи і види вправ. Наведено приклади вправ.

Ключові слова: комплекс вправ, майбутні вчителі англійської мови, професійно спрямовані фонетичні навички говоріння, фонетичні навички говоріння, форми драматизації.

Дацків О. П. Комплекс упражнений для совершенствования фонетических навыков говорения у будущих учителей английского языка посредством драматизации

В статье рассматривается комплекс упражнений для совершенствования фонетических навыков говорения у будущих учителей английского языка средствами драматизации. Обоснована необходимость целенаправленной работы над совершенствованием фонетических навыков студентов на начальной ступени обучения, рассмотрены формы драматизации, которые могут применяться для усовершенствования фонетических навыков будущих учителей английского языка, определена структура комплекса, типы и виды упражнений. Приведены примеры упражнений.

Ключевые слова: комплекс упражнений, будущие учителя английского языка, профессионально направленные фонетические навыки говорения, фонетические навыки говорения, формы драматизации.

Datskiv O. The Complex of Exercises for Improvement Future English Teachers' Phonetic Skills in Speaking by Means of Dramatization

The article analyses the complex of exercises for improvement of future English teachers' phonetic skills in speaking by means of dramatization. The necessity of construction of the above mentioned complex, the forms of dramatization used for future teachers' phonetic skills in speaking improvement, the types and kinds of exercises have been determined. The examples of exercises have been given.

Key words: the complex of exercises, future English teachers, professionally oriented phonetic skills in speaking, phonetic skills in speaking, forms of dramatization.

Важливим компонентом іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови (АМ) є фонетична компетентність (ФК), методика формування якої на початковому етапі мовного ВНЗ потребує удосконалення, а отже залишається актуальною. Про це свідчать найновіші методичні дослідження, спрямовані на вирішення проблеми формування зазначеної компетентності. Зокрема, В. В. Перлова (2007) створила та експериментально перевірила методику формування у майбутніх учителів АМ професійно орієнтованих слуховимовних навичок, О. А. Мацнева (2009) розробила методику навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови, А. В. Долина (2012) створила методику вдосконалення фонетичної компетентності у майбутніх учителів АМ у самостійній роботі.

Увагу дослідників також привертає можливість застосування драматизації і прийомів театральної педагогіки у навчальному процесі з іноземної мови (ІМ), про що свідчать дисертаційні дослідження Н. В. Іванової (2007), О. В. М'ясникової (2009), З. А. Побежимової (2007), В. В. Самарич (2000), М. В. Паустовської (2010). Автором статті створено методику формування вмінь говоріння у майбутніх учителів АМ засобами драматизації [3].

Однак проблема побудови комплексу вправ для вдосконалення фонетичних навичок (ФН) говоріння у майбутніх учителів АМ засобами драматизації, наскільки нам відомо, залишилася поза увагою дослідників.

Метою статті є створення комплексу вправ для вдосконалення ФН говоріння у майбутніх учителів АМ засобами драматизації на заняттях з дисципліни «Практичний курс усного та писемного мовлення» на початковому ступені навчання.

Завдання статті: 1) розглянути сучасні вимоги до рівня сформованості ФК майбутніх учителів АМ на початковому ступені навчання; 2) обґрунтувати доцільність використання засобів драматизації для цілеспрямованої роботи над удосконаленням ФН студентів і розглянути форми драматизації, які можуть застосовуватися для удосконалення ФН говоріння майбутніх учителів АМ; 3) визначити структуру комплексу і навести приклади вправ для вдосконалення ФН говоріння студентів із застосуванням форм драматизації.

Як відомо, компонентами ФК є фонетичні навички (процедуральні знання), фонетичні (декларативні) знан-

ня і фонетична усвідомленість (метакогнітивні знання), а сама компетентність формується на психологічному підґрунті мотивів, інтересів, здібностей, ставлення і т.п.

Спираючись на визначення фонетичних навичок, запропоноване Н.Ф. Бориско [11, с. 110], ФН говоріння вважаємо як автоматизовану (ре-)продуктивну дію, яка забезпечує коректне звукове й інтонаційне оформлення власного висловлювання. Таким чином, об'єктом нашої уваги є (ре-) продуктивні слуховимовні навички та (ре-) продуктивні інтонаційні навички майбутніх учителів АМ на початковому ступені навчання, які вдосконалюються на основі отриманих фонетичних знань за умови формування фонетичної усвідомленості того, хто вивчає ІМ.

Далі розглянемо сучасні вимоги до рівня сформованості ФН говоріння майбутніх учителів АМ. Цілеспрямоване формування ФН здійснюється в основному на першому і другому курсах, хоча Програма [12] залишає вирішення цього питання на розсуд навчальних закладів. Подальше вдосконалення ФК здійснюється на наступних курсах.

І. П. Задорожна зазначає, що ФК цілеспрямовано формується на молодших курсах і наводить уточнені вимоги до володіння ФК студентами 1 і 2 курсів.

У наведеному І. П. Задорожною переліку вимог до рівня сформованості ФК стосовно говоріння студенти 1 курсу повинні мати сформовані слуховимовні навички:

- правильно вимовляти короткі/довгі голосні, голосні/дифтонги, глухі/дзвінки приголосні, вибухові/ невибухові;
- демонструвати у зв'язному мовленні модифікації голосних і приголосних (слабкі форми, алофони, асиміляцію, елізію).
- мати сформовані інтонаційні навички:
- правильно ставити наголос у словах, у реченні;
- виділяти важливу інформацію логічним наголосом;
- виділяти тони в реченні і передавати варіації тону;
- передавати комунікативні функції висловлювань за допомогою відповідних інтонаційних моделей.

На 2 курсі продовжується вдосконалення слуховимовних навичок Крім того, студенти 2 курсу повинні мати сформовані інтонаційні навички:

- передавати почуття, ставлення, емоції за допомогою адекватно відібраних моделей і просодичних засобів (висота, темп, тембр, ритм тощо);
- відбирати та вживати просодичні засоби відповідно до стилю;
- варіювати інтонацію відповідно до комунікативної мети висловлювання [7, с. 510-511].

Як бачимо із переліченого вище, вимоги до фонетичного оформлення майбутніми учителями АМ своїх висловлювань є високими уже на початковому етапі

навчання, а тому викладачі «Практичного курсу англійської мови», «Практичної фонетики», «Практичної граматики» та інших дисциплін, мовою викладання яких є англійська, повинні використовувати різноманітні методи, прийоми і способи для того, щоб рівень сформованості ФН студентів відповідав цим вимогам. Кінцевою метою є ФК учителів іноземної мови (ІМ) на рівні С1-С2 за Загальноєвропейськими Рекомендаціями, що є необхідною умовою ефективною підготовки ними учнів до участі в іншомовній міжкультурній комунікації.

Ми погоджуємось із думкою А. В. Долини про те, що традиційні засоби навчання (аудіозаписи та друковані джерела інформації) не дозволяють сформувати ФК у майбутніх учителів на належному рівні, а тому необхідно використовувати новітні засоби, які б створювали атмосферу міжкультурного спілкування, викликали та підтримували позитивну мотивацію студентів [5, с. 2]. Одним із таких засобів ми вважаємо драматизацію сукупністю прийомів взаємодії викладача і студентів у драматичних та рольових іграх, імпровізаціях, симуляціях і театральних проектах, спрямованих на формування іншомовної комунікативної компетентності [3, с. 6], а отже і ФК як її важливої складової.

Далі розглянемо форми драматизації, які можуть застосовуватися для вдосконалення ФН майбутніх учителів АМ. Аналіз наукових джерел, досвід викладання дисциплін «Практичний курс англійської мови» «Практична граматики», спецкурсу «Метод драматизації у навчанні іноземних мов», бесіди з колегами і студентами дозволив зробити висновок про те, що усі визначені нами форми драматизації (драматичні ігри, рольові ігри, імпровізації, симуляції, театральні проекти) мають великий потенціал для вдосконалення ФК. Однак, як засвідчило проведене нами опитування викладачів ВНЗ України, такі форми драматизації як симуляція і театральний проект застосовуються у навчальному процесі рідше через великий обсяг підготовчої роботи і недостатню кількість аудиторних годин.

Як свідчать проаналізовані нами дослідження [14; 15; 16 та ін.] і власний практичний досвід, застосування драматизації сприяє частковому або повному усуненню труднощів формування ФК у говорінні у майбутніх учителів АМ, передусім труднощів, зумовлених тими, хто навчається (проблеми з дискримінацією звукових одиниць, їх характеристик, елементів просодії; індивідуальні проблеми з артикуляцією, психічні проблеми та проблеми самоідентифікації), а також труднощів, зумовлених викладанням/навчанням (надмірна увага викладача до граматичних і лексичних помилок, відсутність коригуючих реакцій викладача на фонетичні помилки студентів).

Застосування різних форм драматизації забезпечує формування у студентів професійного компонента ФК та рефлексивного підходу до процесу навчання і вивчення ІМ шляхом самовдосконалення. Драматизація сприяє розвитку педагогічних здібностей та вмінь, зокрема сугестивного компонента у структурі педагогічних здібностей, на необхідності розвитку якого наголошують учені В.Ц. Абрамян, Н. Ф. Бориско, І. А. Зязюн, В. А. Кан-Калик, S. Holden, A. Maley, Sh. Wessels та ін.

У системі вправ для формування вмінь говоріння засобами драматизації, створеній нами з урахуванням особистісно-, діяльнісно- та культурно-орієнтованих дидактичних і методичних (мовленнєво-мисленнєвої активності, індивідуалізації, ситуативності, функціональності і новизни) принципів організації процесу навчання говоріння, етапів формування і розвитку вмінь діалогічного мовлення (ДМ) і монологічного мовлення (ММ) та особливостей застосування драматизації як засобу навчання говоріння, виокремлено групу вправ для вдосконалення фонетичних, граматичних, лексичних навичок висловлюватись у формі монологу та діалогу в підсистемі вправ для формування загальних умінь говоріння [3, с. 91]. Комплекс вправ створено з метою практичної реалізації згаданої вище системи на заняттях з «Практичного курсу англійської мови» зі студентами 2 курсу під час вивчення теми «Work and Employment», а також на заняттях з дисциплін «Практичний курс англійської мови» (інтегроване навчання), «Практична фонетика» і «Практична граматики» (аспектне навчання) на початковому ступені навчання для вдосконалення ФН говоріння та професійно орієнтованих ФН з метою випереджувальної професіоналізації.

Головна мета створеного нами комплексу – вдосконалення вже сформованих ФН говоріння, однак слід зазначити, що одночасно відбувається вдосконалення окремих лексичних і граматичних навичок, адже, як відомо, мовні мінімуми пов'язані між собою і взаємозумовлюють один одного [11, с. 132], та розвиток мовленнєвих умінь.

З огляду на обґрунтовану дослідниками [2, с. 6; 10; 11] необхідність удосконалення ФН майбутніх учителів і випереджувальної професіоналізації, вважаємо доцільним виокремлення у структурі комплексу трьох груп вправ: 1) для вдосконалення (ре-) продуктивних слуховимовних ФН, 2) для вдосконалення (ре-) продуктивних ФН, 3) для вдосконалення професійно орієнтованих ФН.

До комплексу входять репродуктивні умовно-комунікативні вправи на імітацію зразка мовлення (ЗМ), виразне читання вголос, підстановку у ЗМ, трансформацію і доповнення ЗМ, розширення-завершення ЗМ, відповіді на запитання, продуктивні умовно-комунікативні вправи на об'єднання ЗМ у понадфразові діалогічні єдності, у мінітексти (монологи й діалоги) і комунікативні вправи і завдання у формі драматичних ігор, рольових ігор, інсценізацій, імпровізацій, симуляцій. Наведемо приклади вправ:

I. Група вправ для вдосконалення (ре-) продуктивних слуховимовних фонетичних навичок

Вправа 1.

Форма драматизації: драматична гра “The trumpet”.

Мета: підготувати голосовий апарат студентів до роботи на занятті.

Інструкція: Imagine that you are a trumpet. Stand in a balanced position, let your head drop backwards, open your mouth wide. Take a deep breath, expel the air in an aaaaaah sound and hold the sound as long as you can.

Запитання для рефлексії: Why did we do this activity? What did you notice about your body? How did it feel? Could you do this activity in class with your students? For how long?

Вправа 2.

Форма драматизації: драматична гра “Inner workbench”.

Мета: сензитивізація студентів до світу звуків навколо і звуку власного голосу.

Інструкція: I will say an English sound once. You will listen to it, rehearse it and repeat it in your mind several times. After that on my cue you will whisper it, speak it softly and finally voice it fully.

Вправа 3.

Форма драматизації: драматична гра “Sound Opera”.

Мета: тренувати вимову окремих звуків, відтворення тонів.

Інструкція:

1. You are opera singers warming up before singing. Take a deep breath and voice vowel sounds on a long note ([a:] – aaaaaah, [i:] – iiiiih, etc.). Add initial consonant sound to them (maaah, naaah, kaaaah, etc.).
2. Work in pairs. Practice changing pitch on the sounds: level, falling, falling-rising, rising-falling,
3. Hum on a -mmmmmm. Add vowels. Practice changing pitch on humming plus vowel.

Вправа 4.

Форма драматизації: драматична гра “Shadowing”.

Мета: удосконалення репродуктивних слуховимовних навичок студентів.

Інструкція: Listen to this short poem by David H. Lawrence 3 times. I will stop the recording after each line and you will repeat it in your mind, reproducing each sound as accurately as possible. 2-nd time you will “shadow” the recording subvocally moving your speech organs without any sound. 3-rd time you will whisper the lines.

Work

There is no point in work
Unless it absorbs you
Like an absorbing game.
If it doesn't absorb you,
If it's never any fun,
Don't do it.

When a man goes into his work
He is alive like a tree in spring,
He is living not merely working.

David H. Lawrence

Вправа 5.

Форма драматизації: драматична гра "What's in a Name?"

Мета: тренувати продуктивні слухо-вимовні навички.

Інструкція:

1. Pronounce your name: syllable by syllable, like a question, as fast as possible, whispering it like a secret, proudly and defiantly.
2. You are a celebrity. Assume a new name, approach other students, tell them your new name and what you do for a living.

II. Група вправ для вдосконалення (ре-) продуктивних інтонаційних фонетичних навичок

Вправа 6.

Форма драматизації: драматична гра "Numbers".

Мета: удосконалювати репродуктивні інтонаційні навички студентів (інтонаційна модель прохання і відмови/згоди), працювати над ритмом і наголосом.

Інструкція: Work in pairs (A and B). Each student is allowed to use numbers from 1 to 10 only. Have a conversation using numbers as real words. Student A has to ask Student B for a favour. Student B has to agree or refuse. Change the roles. Add emotions as you "talk". A is angry? B is apologizing.

Вправа 7.

Форма драматизації: імпровізація "Short. One word."

Мета: тренувати інтонаційні моделі запитання і твердження (згоди, недовіри, сумніву, упевненості).

Інструкція: Work in pairs. Read the following list of words:

Agreed, definitely, extraordinary, goodness, incredible, nice, pity, quite, really, right, strange, unfortunate.

You are discussing somebody's work (good or bad).

Construct a short dialogue using one word at a time.

E.g.

A: Nice?

B: Extraordinary!

A: Really?

B: Definitely!

Вправа 8.

Форма драматизації: імпровізація "Mini".

Мета: тренувати інтонаційні моделі запитання і твердження (згоди, недовіри, сумніву, упевненості).

Інструкція: Work in groups of three. Read a mini dialogue at a workplace. Discuss the following questions:

Who are these people? What are they? Where are they? What are they talking about?

Add one more speaker. Perform your "mini" for another group who will try to guess what the context is.

E.g.

A: Who?

B: You.

C: Right.

A: Me?

B: Yes!

III. Група вправ для вдосконалення професійно орієнтованих ФН

Вправа 9.

Форма драматизації: рольова гра.

Мета: удосконалити вимову окремих звуків, вчити студентів відбирати мовленнєвий матеріал і проводити фонетичну зарядку на уроці англійської мови.

Інструкція: You are a teacher of English. Read the list of tongue twisters and choose one you will use in class of elementary students to improve their sound pronunciation. Work with other students and teach them.

1. She sells sea shells by the sea shore.
2. Eleven owls licked eleven little liquorice lollipops.
3. Greek grapes, Greek grapes, Greek grapes...
4. Zebras zig and zebras zag.
5. If two witches were watching two watches, which witch would watch which watch?
6. The big bug bit the little beetle, but the little beetle bit the big bug back.
7. Red lorry, yellow lorry.
8. If you want to buy, buy, if you don't want to buy, bye bye!
9. I scream you scream we all scream for ice cream...
10. Toy boat. Toy boat. Toy boat.

Вправа 10.

Форма драматизації: рольова гра.

Мета: тренувати інтонаційну модель переліку, вчити студентів формувати ритміко-інтонаційні навички учнів.

Інструкція: You are a teacher of English. Your students learned names of professions. Play a game with them in class: ask them to make a long sentence with the words they learned. The student who makes the longest sentence and pronounces it correctly is the winner. How will you teach them a rising tone of each word in a list and a falling tone of the last word?

E. g. Teachers, doctors, nurses, ..., builders and farmers work every day.

Вправа 11.

Форма драматизації: рольова гра.

Мета: вчити студентів формувати ритміко-інтонаційні навички учнів. Ознайомити студентів з етапами формування ФН учнів.

Інструкція: Work in groups of three on a chant to teach your students. The theme is "Work". After you created the chant, practise speaking the lines. Take turns to be teachers.

E.g.

Work with people,

Work outdoors...

Work alone,

Where will you work?

Work all the day on the telephone,

The choice is yours.

Work in an office,

Вправа 12.

Форма драматизації: симуляція "English Drama Contest".

Мета: удосконалювати фонетичні навички і розвивати методичні вміння студентів.

Інструкція: Work in groups of 4. You are trainees on your teaching practice. The teachers you work with asked you to choose fairy tales for a school English drama contest. How will you choose the fairy tales? What would the casting be like? When will you rehearse? How will you teach students to speak their lines correctly? Who will be responsible for costumes, make-up, props etc?

Отже, у цій статті нами було запропоновано комплекс вправ для формування фонетичних навичок говоріння у студентів II курсу – майбутніх учителів АМ. Вважаємо, що виконання вправ запропонованого нами комплексу сприятиме ефективному вдосконаленню фонетичних навичок говоріння студентів і готуватиме їх до майбутньої професійної діяльності. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в укладанні комплексів вправ для формування лексичної та граматичної компетентностей студентів засобами драматизації на заняттях з дисципліни «Практичний курс усного та писемного мовлення».

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка : Навч. посібник / Володимир Цолакович Абрамян. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
2. Бориско Н. Ф. Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или СКОЛЬКО МЕТОДИКИ НУЖНО БУДУЩЕМУ УЧИТЕЛЮ? / Н. Ф. Бориско // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 3–11.
3. Дацків О.П. Методика формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Дацків Ольга Павлівна. – К., 2012. – 321 с.
4. Дацків О. П. Система вправ для формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації / О. П. Дацків // Іноземні мови. – 2011. – № 2. – С. 22–28.
5. Долина А. В. Методика вдосконалення фонетичної компетенції у майбутніх учителів англійської мови у самостійній роботі : автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання: германські мови” / А. В. Долина. – К., 2012. – 22 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [Наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською мовною комунікативною компетенцією: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Задорожна Ірина Павлівна. – К., 2012. – 770 с.
8. Зязюн І. А. Гуманістична освіта порятує Україну / І. А. Зязюн // Трибуна. – 1996. – № 3/4. – С. 22–23.
9. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / Виктор Абрамович Кан-Калик. – М. : Педагогика, 1987. – 190 с.
10. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – Вид. 2-е, випр. і перероб. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
11. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій : [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня „магістр”] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої – К. : Ленвіт, 2011. – 344 с.
12. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект [Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін] – Вінниця, „Нова книга”, 2001. – 246 с.
13. Goleman D. Working with emotional intelligence / Daniel Goleman. – New York: Bantam Books, 1998. – 383 p.
14. Holden S. Drama in language teaching / Susan Holden. – Harlow, Essex: Longman Group Ltd., 1981. – 84 p.
15. Maley A. Drama techniques: a resource book of communication activities for language teachers. Third edition / Alan Maley, Alan Duff. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 246 p.
16. Wessels Ch. Drama / Charlyn Wessels. – Oxford : Oxford University Press, 1995. – 137 p.

Отримано 5.02.2014

“I also think pronunciation of a foreign tongue could be better taught than by demanding from the pupil those internal acrobatic feats that are generally impossible and always useless. This is the sort of instruction one receives: ‘Press your tonsils against the underside of your larynx. Then with the convex part of the septum curved upwards so as almost but not quite to touch the uvula try with the tip of your tongue to reach your thyroid. Take a deep breath and compress your glottis. Now without opening your lips say “Garoo”. And when you have done it they are not satisfied.”

— Jerome K. Jerome, *Three Men on the Bummel*